

Date: 13th September-2026

**O‘ZBEKISTONDA SUN’IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHNI HUQUQIY
TARTIBGA SOLISH: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH
ISTIQBOLLARI**

Fayzulloyeva Chehronabonu Lazizovna

Nizomiy nomidagi O‘zMPU Tarix fakulteti “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va
huquq ta’limi” yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada sun’iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida O‘zbekiston Respublikasida ushbu texnologiyalardan foydalanishni huquqiy tartibga solishning dolzarb masalalari tahlil qilinadi. Sun’iy intellektning davlat boshqaruvi, iqtisodiyot, bank-moliya, sud-huquq tizimi, ta’lim va boshqa sohalarga kirib borishi natijasida yangi huquqiy munosabatlar hamda yangi turdagi huquqiy xavflar yuzaga kelmoqda. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasining sun’iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasi, sun’iy intellektga asoslangan yechimlardan foydalanish bo‘yicha etika qoidalari hamda mazkur yo‘nalishda olib borilayotgan huquqiy tadqiqotlar tahlil qilinadi. Shuningdek, sun’iy intellektdan foydalanishda inson huquqlari, shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish, algoritmik xolislik, javobgarlik, shaffoflik va intellektual mulk masalalari ko‘rib chiqiladi. Xorijiy tajriba, xususan, Yevropa Ittifoqining xavfga asoslangan yondashuvi bilan O‘zbekistonning shakllanayotgan huquqiy mexanizmlari qiyoslanadi. Tadqiqot yakunida O‘zbekiston qonunchiligini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: sun’iy intellekt, huquqiy tartibga solish, raqamli huquqlar, inson huquqlari, shaxsga doir ma’lumotlar, algoritmik xolislik, javobgarlik, intellektual mulk, raqamli adliya, sun’iy intellekt etikasi.

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi XXI asrda ijtimoiy munosabatlarning mazmuni va shakliga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, sun’iy intellekt texnologiyalarining keng qo‘llanilishi davlat boshqaruvi, iqtisodiyot, tibbiyot, ta’lim, bank-moliya, sud-huquq tizimi va kundalik hayotda yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Biroq texnologik rivojlanish bilan bir qatorda inson huquqlarini himoya qilish, ma’lumotlar xavfsizligini ta’minlash, algoritmlarning xolisligini nazorat qilish va sun’iy intellektdan foydalanish natijasida yuzaga keladigan zarar uchun javobgarlikni belgilash kabi yangi huquqiy masalalar ham paydo bo‘lmoqda. O‘zbekistonda sun’iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylanmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktabrdagi PQ-358-son qarori bilan “Sun’iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasi” tasdiqlangan. Mazkur strategiyaning asosiy maqsadlaridan biri davlat boshqaruvi va iqtisodiyot tarmoqlarida sun’iy intellekt loyihalarini amalga oshirish hamda mamlakatning ushbu texnologiyalardan foydalanuvchi yetakchi davlatlar qatoriga kirishini ta’minlashdan iborat. Strategiyada sun’iy intellekt asosida yaratilgan dasturiy mahsulot va xizmatlar

Date: 13th September-2026

hajmini 2030-yilgacha 1,5 milliard AQSh dollariga yetkazish maqsadi ham belgilangan. Shu bilan birga, sun'iy intellekt texnologiyalarining keng joriy qilinishi huquqiy tartibga solishning yangi modelini shakllantirishni talab etadi. Chunki sun'iy intellekt oddiy dasturiy vositadan farqli ravishda katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilishi, muayyan xulosalar chiqarishi va inson qarorlarini qo'llab-quvvatlashi yoki ayrim hollarda avtomatlashtirilgan qarorlar shakllanishiga ta'sir qilishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, sun'iy intellektni rivojlantirish va undan foydalanishni rag'batlantirish bilan bir qatorda, uning inson huquqlari va qonuniy manfaatlariga salbiy ta'sirini oldini olish mexanizmlarini yaratish zamonaviy huquqshunoslikning dolzarb vazifalaridan biridir.

Tadqiqotda tizimli-huquqiy, qiyosiy-huquqiy, formal-yuridik, tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. O'zbekiston Respublikasining sun'iy intellekt, raqamlashtirish, shaxsga doir ma'lumotlar va axborot texnologiyalariga oid normativ-huquqiy hujjatlari tahlil qilindi. Shuningdek, O'zbekistonlik huquqshunos olimlarning sun'iy intellektning fuqarolik-huquqiy maqomi, inson huquqlari, sud-huquq tizimi, adliya organlari va intellektual mulk sohasidagi tadqiqotlari o'rganildi. Xorijiy tajribani tahlil qilishda Yevropa Ittifoqining sun'iy intellektni xavf darajasiga qarab tartibga solish yondashuviga murojaat qilindi.

O'zbekiston Respublikasida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish bo'yicha huquqiy siyosat bosqichma-bosqich shakllanib bormoqda. 2021-yil 17-fevraldagi PQ-4996-son qaror sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish va ulardan keng foydalanish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga qaratilgan muhim huquqiy hujjatlardan biri bo'ldi. Keyingi bosqichda 2024-yil 14-oktabrda qabul qilingan PQ-358-son qaror bilan sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasi tasdiqlandi. Strategiyada huquqiy, texnologik va iqtisodiy asoslarni rivojlantirish, sun'iy intellektni turli tarmoqlarga joriy etish va ushbu sohada kadrlar salohiyatini oshirish kabi vazifalar belgilangan.

2025-yil 22-oktabrdagi PF-189-son Farmon esa mazkur strategiyani amalga oshirishga qaratilgan qo'shimcha chora-tadbirlarni belgiladi. Huquqiy tartibga solishning yana bir muhim bosqichi 2026-yil mart oyida yuzaga keldi. Raqamli texnologiyalar vazirining 284-mh-son buyrug'i bilan sun'iy intellektga asoslangan yechimlarni yaratish, joriy qilish va ulardan foydalanish bo'yicha etika qoidalari tasdiqlandi. Ushbu qoidalarda foydalanuvchilarning sun'iy intellekt algoritmlari to'g'risida tushuntirish olish, ochiq, shaffof va xavfsiz tizimlardan foydalanish huquqlari hamda shaxsga doir ma'lumotlar va foydalanishi cheklangan ma'lumotlarni himoya qilish majburiyatlari nazarda tutilgan. Mazkur hujjatlarning izchil shakllanishi O'zbekistonda sun'iy intellektni huquqiy tartibga solish endilikda faqat umumiy raqamlashtirish masalasi sifatida emas, balki mustaqil huquqiy yo'nalish sifatida rivojlanayotganini ko'rsatadi.

Sun'iy intellektning huquqiy maqomi zamonaviy huquqshunoslikdagi eng murakkab masalalardan biridir. Chunki amaldagi huquq tizimida huquq va majburiyatlarning subyekti sifatida, avvalo, jismoniy va yuridik shaxslar e'tirof etiladi. Sun'iy intellekt esa texnologik tizim bo'lib, uning mustaqil huquq subyekti sifatidagi maqomi masalasi hali yakdil hal etilgan emas. O'zbekistonlik tadqiqotchi T. Raxmonov

Date: 13th September-2026

sun'iy intellektning fuqarolik-huquqiy maqomini tahlil qilib, uni fuqarolik huquqining subyekti yoki obyekt sifatida tasniflash masalasini, shuningdek, "elektron agent" nazariyasini o'rganadi. Tadqiqotda O'zbekiston qonunchiligi bilan bir qatorda rivojlangan davlatlar tajribasi ham tahlil qilingan. Mazkur masalada muhim jihat shundan iboratki, sun'iy intellekt tizimiga mustaqil huquqiy shaxs maqomini berishdan oldin uning huquq va majburiyatlarni mustaqil ravishda bajarish imkoniyati, javobgarlik masalasi va inson nazoratining saqlanishi chuqur o'rganilishi lozim. Bizningcha, hozirgi bosqichda sun'iy intellektni mustaqil huquq subyekti sifatida e'tirof etishdan ko'ra, undan foydalanish bilan bog'liq huquq va majburiyatlarni uni ishlab chiquvchi, joriy etuvchi yoki undan foydalanuvchi inson va tashkilotlar zimmasiga aniq yuklash maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv javobgarlikning "texnologiya ortida yashirilib qolishi"ning oldini oladi.

Sun'iy intellektdan foydalanish inson huquqlarini ta'minlashga xizmat qilishi mumkin. Masalan, katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish, davlat xizmatlarini avtomatlashtirish va huquqiy axborotdan foydalanishni soddalashtirish fuqarolarning davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Biroq sun'iy intellekt inson huquqlariga xavf ham tug'dirishi mumkin. Ayniqsa, shaxsga doir ma'lumotlardan foydalanish, avtomatlashtirilgan qarorlar, diskriminatsiya va algoritmik xolislik masalalari alohida huquqiy nazoratni talab qiladi. R. Baxronovning 2025-yildagi tadqiqotida sun'iy intellektning inson huquqlariga ta'siri, raqamli huquqlar, diskriminatsiya va huquqiy tartibga solish masalalari tahlil qilingan. Muallif mavjud huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish zarurligini asoslaydi. Bu borada asosiy prinsip "inson markazidagi sun'iy intellekt" bo'lishi kerak. Ya'ni texnologiya insonning huquq va erkinliklarini cheklash vositasiga emas, ularni amalga oshirish va himoya qilishga xizmat qilishi lozim. Sun'iy intellekt tizimlari o'z faoliyatida ma'lumotlar bazalaridan foydalanadi. Agar ushbu ma'lumotlarda mavjud bo'lgan stereotip yoki nomutanosibliklar algoritmgaga o'tsa, sun'iy intellekt tomonidan chiqarilgan natijalar ham xolis bo'lmazligi mumkin. B. Hamroqulov va A. Ro'ziboyevning 2026-yildagi tadqiqotida sun'iy intellekt qarorlaridagi adolatsizlik muammosi tahlil qilinib, ma'lumotlar to'plamidagi xolis bo'lmaganlik, stereotiplar va noto'g'ri tasniflar algoritmik qarorlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi ko'rsatilgan. Bu muammo bank kredit skoringi kabi sohalarda ayniqsa muhimdir. A. Mardonovning tadqiqotida sun'iy intellekt asosidagi kredit skoring tizimlarida diskriminatsiya, shaffoflik va shaxsiy ma'lumotlar bilan bog'liq xavflar tahlil qilingan. Tadqiqotda O'zbekiston qonunchiligi bilan birga xalqaro standartlar va xorijiy keyslar ham ko'rib chiqilgan. Shu sababli sun'iy intellektdan muhim huquqiy oqibatlariga olib keluvchi qarorlarni qabul qilishda foydalanilganda inson tomonidan yakuniy nazorat mexanizmi mavjud bo'lishi lozim. Huquq sohasida sun'iy intellektdan foydalanish katta amaliy imkoniyatlarga ega. Sud hujjatlarini izlash, normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, katta hajmdagi ish materiallarini saralash va huquqiy axborotni tezkor topishda sun'iy intellekt huquqshunosning vaqtini tejashi mumkin. O'zbekiston Respublikasi Adliya organlari faoliyatiga sun'iy intellekt texnologiyalarini tatbiq etish masalasi ham ilmiy tadqiqot predmeti sifatida o'rganilmoqda. I. Aliyevning 2025-yilda "Yurisprudensiya"

Date: 13th September-2026

jurnalida e'lon qilingan maqolasida sun'iy intellektning davlat boshqaruvi va adliya organlari faoliyatiga tatbiqi bilan bog'liq masalalar tahlil qilingan. Bundan tashqari, O'zbekistonning huquqiy axborot tizimlarida sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanishga qaratilgan amaliy vositalar ham shakllanmoqda. Masalan, LexAI platformasi amaldagi qonunchilik hujjatlari asosida huquqiy savollarga javob berish, hujjatlarni tayyorlash va huquqiy amaliyotni tahlil qilishga mo'ljallangan. Shu bilan birga, platformaning o'zi taqdim etadigan javoblar tavsiyaviy xarakterga ega ekanini va xatolik yoki noaniqlik bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi. Mazkur holat muhim huquqiy prinsipni ko'rsatadi: sun'iy intellekt huquqshunosni to'liq almashtiruvchi subyekt emas, balki uning faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi texnologik vosita sifatida qaralishi kerak. Generativ sun'iy intellekt tizimlarining keng tarqalishi yangi huquqiy muammoni — mavjud bo'lmagan yoki noto'g'ri ma'lumotlarning ishonchli ko'rinishda taqdim etilishini yuzaga chiqardi. Y. Jabbarovning tadqiqotida sun'iy intellektning "gallyutsinatsiya" deb ataladigan noto'g'ri xulosalari, jumladan mavjud bo'lmagan huquqiy ma'lumotlar, hujjatlar yoki huquqiy maslahatlarning yaratilishi tahlil qilingan. Tadqiqotda bunday xatolarning huquqiy faoliyatdagi xavfi va ularni kamaytirish uchun normativ hamda axloqiy mexanizmlarning zarurligi ko'rsatilgan. Bu holat huquq sohasida alohida ahamiyatga ega. Chunki huquqiy hujjatda bitta noto'g'ri norma yoki mavjud bo'lmagan sud amaliyotiga tayanish ham jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shuning uchun sun'iy intellekt tomonidan taqdim etilgan huquqiy axborot professional yurist tomonidan tekshirilmasdan rasmiy huquqiy xulosa sifatida qabul qilinmasligi kerak. Sun'iy intellekt rivojlanishi intellektual mulk sohasida ham yangi savollarni yuzaga keltirmoqda. Xususan, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan asarning muallifi kim bo'lishi, o'quv ma'lumotlaridan foydalanish chegaralari va inson ijodkorligining huquqiy ahamiyati kabi masalalar dolzarb bo'lib qolmoqda. N. Shermatovning 2025-yildagi tadqiqotida sun'iy intellekt va boshqa zamonaviy texnologiyalarning intellektual mulk huquqiga ta'siri, mualliflik huquqi va normativ-huquqiy bazani takomillashtirish masalalari tahlil qilingan. Bizningcha, ushbu sohada asosiy vazifa texnologik innovatsiyani cheklash emas, balki inson ijodkorligi va huquq egalarining manfaatlarini himoya qiluvchi aniq qoidalarni shakllantirishdir.

Yuqoridagi tahlillar asosida O'zbekistonda sun'iy intellektni huquqiy tartibga solishning quyidagi yo'nalishlarini rivojlantirish maqsadga muvofiq.

Birinchidan, sun'iy intellekt tizimlarini xavf darajasiga qarab tasniflash mexanizmini rivojlantirish lozim. Inson hayoti, sog'lig'i, erkinligi yoki muhim ijtimoiy huquqlariga bevosita ta'sir qiluvchi tizimlarga nisbatan oddiy axborot xizmatlariga qaraganda yuqoriroq talablar belgilanishi kerak.

Ikkinchidan, algoritmik qarorlarning shaffofligini ta'minlash zarur. Fuqaro o'zining huquq va manfaatlariga ta'sir qiluvchi avtomatlashtirilgan qaror qaysi mezonlar asosida shakllanganini tushunish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak.

Uchinchidan, inson nazorati prinsipini qonunchilikda aniq mustahkamlash maqsadga muvofiq. Ayniqsa, sudlov, davlat xizmatlari, kreditlash, bandlik va boshqa yuqori xavfli sohalarida sun'iy intellekt tomonidan shakllantirilgan natija inson tomonidan qayta ko'rib chiqilishi imkoniyati mavjud bo'lishi lozim.

Date: 13th September-2026

To'rtinchidan, sun'iy intellekt faoliyati natijasida zarar yetkazilganda javobgar shaxs yoki tashkilotni aniqlash mexanizmlari takomillashtirilishi kerak. Ishlab chiquvchi, tizimdan foydalanuvchi va xizmat ko'rsatuvchi subyektlarning javobgarlik chegaralari aniq ajratilishi huquqiy noaniqlikni kamaytiradi.

Beshinchidan, sun'iy intellekt tizimlarida shaxsga doir ma'lumotlardan foydalanish bo'yicha maxsus xavfsizlik talablarini rivojlantirish lozim.

Oltinchidan, huquqshunoslar, sudylar, davlat xizmatchilari va boshqa mutaxassislarning sun'iy intellektdan xavfsiz va huquqiy jihatdan to'g'ri foydalanish bo'yicha malakasini oshirish tizimini kuchaytirish zarur.

Yettinchidan, sun'iy intellektga oid normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqishda texnologik ekspertiza bilan bir qatorda inson huquqlari, shaxsiy hayot daxlsizligi, diskriminatsiyaga yo'l qo'ymaslik va axloqiy mezonlarni baholash mexanizmlarini ham qo'llash maqsadga muvofiq.

Xulosa qilib aytganda, Sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi huquq tizimi oldiga yangi vazifalarni qo'ymoqda. Mazkur texnologiya davlat boshqaruvi, sud-huquq tizimi, iqtisodiyot va ijtimoiy sohalarda samaradorlikni oshirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Shu bilan birga, uning keng qo'llanilishi inson huquqlari, shaxsga doir ma'lumotlar, algoritmik xolislik, javobgarlik, intellektual mulk va huquqiy axborotning ishonchiligi bilan bog'liq yangi xavflarni ham yuzaga keltirmoqda. O'zbekistonda mazkur sohani tartibga solish uchun zarur huquqiy asoslar izchil shakllanmoqda. Xususan, 2021-yildagi sun'iy intellektni jadal joriy etishga qaratilgan qaror, 2024-yildagi 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasi, 2025-yildagi qo'shimcha chora-tadbirlar va 2026-yildagi etika qoidalari ushbu jarayonning bosqichma-bosqich rivojlanayotganini ko'rsatadi. Tadqiqot natijasida shuni ta'kidlash mumkinki, O'zbekiston uchun eng maqbul yondashuv texnologik innovatsiyalarni cheklash emas, balki ularni inson huquqlari va qonun ustuvorligi bilan muvofiqlashtirgan holda rivojlantirishdir. Bunda xavfga asoslangan tartibga solish, shaffoflik, inson nazorati, javobgarlikning aniqligi va shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish asosiy huquqiy prinsiplar sifatida qaralishi lozim. Shuningdek, sun'iy intellektning huquqiy maqomini belgilashda uni shoshilinch ravishda mustaqil huquq subyekti sifatida e'tirof etishdan ko'ra, uning faoliyati natijasida yuzaga keladigan huquq va majburiyatlarni inson yoki tegishli tashkilotlar bilan bog'lash maqsadga muvofiqdir. Bu javobgarlikning aniqligini ta'minlaydi va texnologik tizimdan foydalanish orqali huquqiy javobgarlikdan qochish imkoniyatlarini kamaytiradi. Shu asosda O'zbekistonning kelgusidagi huquqiy siyosatida sun'iy intellektni rivojlantirish va undan foydalanishning texnologik manfaatlari bilan inson huquqlarini himoya qilish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash asosiy vazifalardan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktabrdagi PQ-358-son "Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori. — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.

Date: 13th September-2026

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 22-oktabrdagi PF-189-son “Sun’iy intellekt texnologiyalarini yanada rivojlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirining 2026-yil 24-fevraldagi 284-mh-son buyrug‘i. “Sun’iy intellektga asoslangan yechimlarni yaratish, joriy qilish va ulardan foydalanish bo‘yicha etika qoidalarini tasdiqlash to‘g‘risida”. — qonuni.
4. Raxmonov T. O‘zbekistonda sun’iy intellektning fuqarolik-huquqiy maqomini aniqlash masalalari // Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari. — 2025.

